

Ventspils muzeja lasītavā: Kino Ventspilī

vācu un padomju okupāciju gados

Ventspils muzejā Livonijas ordeņa pils izstāžu zālē skatāma izstāde “Kustīgās bildes. Ventspils kino vēsture”, ko veido Ventspils muzeja un Rīgas Kino muzeja krājums, kā arī privātkolekcionāru devums. Izstādē var ielūkoties gan atsevišķu Ventspilī tapušu filmu vēsturē, gan kinovēsturē. Ventspils muzeja lasītavā vēsturniece Stella Lindenberga sniedz ieskatu 20.gs. 40.-80.gadu kinodzīvē.

“Kino – tā ir dzīve, no kuras izgriezts viss ikdienišķais un garlaicīgais” – tā teicis slavenais kinorežisors Alfreds Hičkoks.

Šeit minētajos vēstures periodos kino bija gan aizmiršanās no kara šausmām, gan propagandas rupors, gan pārmaiņa ikdienas monotonumā.

Pēdējā filma, ko ventspilnieki noskatījās kā demokrātiskas neatkarīgas valsts pilsoņi, bijusi kino “Aina” 1940. g. jūnijā rādītā poļu operete “Aizmirstā romance”. Brīnišķīgas melodijas, jauks mīlas sižets, jaunība, jautrība un humors.

1940. gada 17. jūnijā Padomju Savienības armija okupēja Latviju. Pēc mēnesi notikušām tautas sapulcēm, manifestācijām un jauna parlamenta vēlēšanām 14., 15. jūlijā, pirmā kinoizrāde nu jau okupētajā Latvijā notika 1940. gada 28. jūlijā Sarkanās karaflotes dienā, kad Ventspilī izvietotais padomju armijas garnizons sarīkoja karaspēka parādi Esplanādē, koncertu un kino Atpūtas dārzā.

Pilsētas kinoteātros seansi atsākās 1940. gada 29. jūlijā. Kinoteātri tika nacionalizēti.

Kino “Aina” demonstrēja amerikāņu filmu “Mīlas fantoms” ar skaisto Keriju Grāntu galvenajā lomā, un Maskavā uzņemto “Alamasu aiza”. Kino “Pasaciņa” rādīja pirmo padomju lielformāta dokumentālo filmu “Mannerheima līnija” par krievu – somu 1939.-1940. g. Ziemas karu.

Pirmajā padomju okupācijas gadā kinoteātros demonstrē tikai Padomju Savienības republikās uzņemtās filmas. Emblemātārākie nosaukumi *Čapajevs* (1934), *Dubrovskis* (1936), *Ruslans un Ludmila* (1938), *Baltijas flotes deputāts* (1938), *Suvorovs* (1940), *Valerijs Čkalovs* (1941), *Traktoristi* (1939).

Taisnības labad gan jāatzīmē, ka vairākas no 1930. gadu beigās uzņemtajām padomju filmām ar panākumiem tika demonstrētas arī, piemēram, ASV.

Pēdējās filmas, kas demonstrētas Ventspils kinoteātros “Aina” un “Pasaciņa” dienu pirms 2. pasaules kara sākuma – padomju filma “Partijas biļete” (1936) un – nedaudz pat ironiski – amerikāņu filma “Lielais valsis” (1938) ar J. Štrausa dēla mūziku.

1941. gada 22. jūnijā sākās Vācijas – Padomju Savienības karš, un Latvijas teritorijā – Otrais pasaules karš. 27. jūnijā Ventspilī atstāja padomju un komunistiskās partijas iestādes. 1. jūlijā pilsētā ienāca hitleriskās Vācijas karaspēka daļas.

Vācu okupācijas laikā bija aizliegts izrādīt iepriekš tik iecienītās amerikāņu filmas. Tās aizstāja ar vācu ražojumiem, un dominēja izklaidējošais žanrs, īpaši mūzikli.

Ventspils kino “Aina” darbību atsāka 1941. g. 14. augustā, ar filmu “Maija nakts” (1938) – pārpratumu komēdiju ar Mariku Reku galvenajā lomā.

Jāpiemin vairākas šajā laikā uzņemtas vācu filmas, kas kļuvušas par pasaules kino zelta fondu, un kuras rādītas 2. pasaules kara laikā Ventspilī.

Viena no tādām – “Kongo ekspresis” (1939) – piedzīvojumu filma tropu vidē, bet uzņemta paviljonā Vācijā, guvusi ievēribu ar iespaidīgajām dekorācijām, tehniskajiem risinājumiem un uz to brīdi vācu kino vēsturē dārgāko finansējumu. Ventspilī – 1942. g. februārī.

Ļoti populāra kļuva otrā Vācijā uzņemtā krāsu filma “Zelta pilsēta” (1939) – melodrāma par jaunu meiteni Annu, kura sapņo nokļūt Prāgā. Vīlusies dzīvē un mīlestībā, viņa izdara pašnāvību.

Ventspilī demonstrē 1943.g. janvārī.

Populārākā no tolaik tik iecienītām filmām – operetēm bija “Vīnes asinis” (1942). Tā uzņemta pēc J. Štrausa jaunākā 1899. gadā sarakstītās operetes, situāciju komēdija par aristokrātiem un kalpiem, dzimtenes mīlestību un nodevību, greizsirdību, uzticību, un laimīgām beigām. Ar 7 miljoniem reihsmarku peļņu – ienesīgākā šī perioda vācu filma. Ventspilī rādīta 1943.g. janvārī.

Jāpiemin viena no ievērojamākā antisemitisma propagandas filma – “Mūžīgais žids” (1940), Ventspilī rādīta 1941.g. oktobrī.

Pirms filmām demonstrēja propagandas kinožurnālus. Viens no tādiem – Rīgā uzņemtā V. Pūces un K. Tumila-Tumiloviča filma “Sarkanā migla”(1942) par boļševiku okupācijas gadu Latvijā, kas tika ieskaņota vairāk nekā 20 valodās un rādīta visās nacistu okupētajās Eiropas valstīs. Ventspilī demonstrēta 1943.g. janvārī. Kad 1944.g. oktobrī padomju armija ieņem Rīgu un izveidojas Kurzemes cietoksnis, kino demonstrēšana Ventspilī tiek pārtraukta.

Lai gan tolaik rādītā vācu kino mākslinieciskā vērtība netiek vērtēta augstu, tas nebija svarīgi. Uz kino gāja, lai uz pusotru stundu aizmirstu kara ikdienu.

Pirmajos pēckara gados demonstrēja tikai padomju ražojuma filmas. PSRS vadoņa J. Staļina varas pēdējos gados kontrole pār kinomākslu pieauga, un padomju filmu ražošana apsīka. Šo tukšumu aizpildīja ar t.s. *trofeju filmām* – 1948. g. Komunistiskās partijas Centrālkomiteja izdeva lēmumu par 50 “trofeju filmu” iekļaušanu kinorepertuārā. Tās bija galvenokārt angļu un amerikāņu 20. gs. 30. gadu lentes, kuras 1945. g. atrada vācu kinoarhīvos un pavairoja. Šīs filmas demonstrēja līdz 1950. gadu vidum. Populārākās: “Tarzāns” (1932), “Vaterlo tilts” (1940), “Mana sapņu meitene” (1944).

20. gs. 60. – 80. gados ievērojami samazinājās sociālistiskā un komunistiskā ideoloģija, radās daudz labu filmu, zināmu vēl šodien, piemēram, komēdijas “Briljanta roka” (1969), “Kaukāza gūstekne” (1967) , šausmu filma “Vijs” (1967). *Oskarotā* filma “Maskava asarām netic” (1979). Starptautisku atzinību ieguva pirmais padomju *īsterns* “Baltā tuksneša saule” (1970). Pirmais padomju *bojevīks* “XX gadsimta pirāti” (1979) atzīta par Padomju Savienībā skatītāko padomju filmu.

Ārzemju filmu favorītes – franču komēdija “Fantomass” (1964), amerikāņu filmas “Mūzikas skaņas” (1965), 1944. gadā ražotā amerikāņu filma “Saules ielejas serenāde”, ko Latvijā, arī Ventspilī rāda 1961. gadā, un “Smiltāju generāļi (1971).

Populāras bija indiešu filmas. Repertuārā bija arī sociālistisko Eiropas valstu – Čehoslovākijas, Ungārijas, Vācijas Demokrātiskās Republikas, Dienvidslāvijas, Polijas filmas.

Protams, katrs latvietis centās kinoteātri noskatīties latviešu filmas. Vairākas uzņemtas arī Ventspilī, piemēram, “Vārnu ielas republika” (1970), “Jūras vērti” (1974).

Padomju okupācijas gados pilsētā darbojās divi kinoteātri – “Komjaunietis” , kas 1950. gada beigās tiek pārdēvēts kino “Aina”, un 1954. g. atklātais kino “Venta” Pārventā.

20. gs. 80. gadu beigās kino pamazām savu vadošo lomu izklaides jomā zaudē. Viens no iemesliem ir jaunais tehnikas brīnums – videomagnetofons. Nelegālie dzīvokļos rīkotie nakts seansi un nedaudz vēlāk legālie videosaloni darbojas līdz brīdim, kad vairākums var atļauties iegādāties videomagnetofonus un mājās skatās videonomā sagādātas filmas.

Laikiem mainoties, kinoteātri 20. gs. 90. gadu sākumā dažādu iemeslu dēļ pastāvēt vairs nespēja. Gandrīz visu 1993. gadu Ventspilī kino vispār nedarbojas. Bet kino Ventspilī ir izdzīvojis un atdzimis, un darbojas. Tātad, kā mēdz sacīt – *Karalis ir miris, lai dzīvo Karalis!*